

Christus Koningkerk Antwerpen. Beeld en symboliek in glasramen, Hugo Van Puymbroeck en Luc Vermoesen, Madeleine Manderyck, Armand Calders, Jan Defauw, Lannoo, Tielt, 2007.

Zsuzsanna Böröcz

De Antwerpse Christus Koningkerk (architect Jos Smolderen) aan de Jan Van Rijswijcklaan in de zogenaamde *Tentoonstellingswijk* is een beschermd monument sinds 1988. Dit eclectische, neoromaans-Byzantijns geïnspireerde gebouw werd in 1930 in duurzame materialen opgetrokken naar aanleiding van de Antwerpse wereldtentoonstelling. Zoals blijkt uit de bijdrage van H. Van Puymbroeck en L. Vermoesen, was het 'Museum voor Oud-Vlaamsche Kunst' voorbestemd als parochiekerk. De kruisbasiliek werd van meet af aan uitgerust met een fraai Klais-orgel en rijkelijk voorzien van gebrandschilderde glas-in-loodramen, gerealiseerd door verschillende Belgische ateliers. De Tweede Wereldoorlog hebben de ramen niet overleefd. Het restauratieproject, dat het onderwerp vormt van dit boek, werd uitgevoerd volgens het originele iconografische programma, het Liturgisch Jaar, maar hoofdzakelijk op basis van nieuwe ontwerpen. Het project sleepte aan tot 1973 en is het werk van Armand Calders (1934-2005).

Het atelier Calders wordt bondig gesitueerd in het Vlaamse glazenierlandschap en in de Antwerpse context. M. Manderyck beschrijft vervolgens hoe A. Calders, als derde in lijn in het familiebedrijf van glazeniers, zijn opleiding aan de Koninklijke Academie van Antwerpen door gedreven zelfstudie beter afstemt op de wensen van de naoorlogse religiositeit. Zijn kennis, gevoed door progressieve tijdschriften zoals *Art d'Eglise* van de benedictijnen in Zevenkerken en de Franse glasraamproductie, vertaalt hij niet alleen in ontwerpen, die gaandeweg 'gematigd modern' en vanaf de jaren zeventig zelfs experimenteel worden, maar ook in kunsthistorische teksten.

Armand Calders mocht de publicatie van het boek niet meer meemaken, maar heeft er actief aan meegewerkt. Zijn bijdrage beschrijft de ontstaansgeschiedenis van wat zijn belangrijkste opdracht zou blijken. Vanuit het kunstenaarsperspectief, maar er niet door begrensd, doet hij objectief en volledig verslag van de problematiek van het (her)maken van glasramen in de complexe context van oorlogsschade. Volgens ons vormt dit de belangrijkste meerwaarde van het boek. De tekst is beschrijvend en toch representatief. Calders dompelt de lezer onder in de werkomstandigheden van de glazenier. In elke lijn weerklinkt de sterke invloed van de clerus en van de opdrachtgever, de parochiepriester. Het wordt duidelijk dat de glazenier zich moet kunnen bewegen tussen de wens van de opdrachtgever en de afstandelijke werkwijze van de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen. Hij moet ontwerpen volgens een opgelegde iconografie, die in het geval van de Christus Koningkerk de allures krijgt van een groots opgevatte theologische studie. Hij bestudeert de overgebleven fragmenten en documenten van de oorspronkelijke ramen. Hij werkt in de context van oude architectuur, waarvan de architect echter nog leeft. De fasering van het werk hangt af van de financiële situatie van de parochie en van subsidies. We lezen over vergaderingen, discussies, de compositorische opbouw van glasramen, het kleurgebruik en de aangewende techniek, in een detail die enkel de glazenier kan geven.

Het tweede deel van het boek gaat uitvoerig in op het iconografische programma: de meest volledige cyclus liturgische hoogdagen als figuratief onderwerp. Classicus Jan Defauw vat de sterk uitgewerkte analyse aan bij de Advent in de bovenramen, vervolgt langs de ramen van de zijkapellen, de benedenramen, om te eindigen bij de roosvensters met de sacramenten en de doopkapel. Hij legt niet alleen de strikte iconografie uit, maar doet dit aan de hand van beschrijvingen van de ramen en van raamgroepen die een eenheid vormen. Hierbij kan de lezer steunen op een gedetailleerd grondplan met situering van alle glasramen.

Deze rijk geïllustreerde en verzorgde uitgave van Lannoo maakt ons deelgenoot van de geschiedenis van een naoorlogs restauratieproject van glasramen, een thema dat zelden zo grondig behandeld wordt. Een passend geschenk voor de Christus Koningkerk op haar 75^e verjaardag!